

I. НАШІ ЮВІЛЕЇ

УДК 092(477.87)+7(477.97)

Марина КІЯК,
проректор Закарпатського
художнього інституту,
м. Ужгород, Україна

**ІВАН НЕБЕСНИК:
ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ НА ТЛІ ДОБИ
(з нагоди 60-річчя від дня народження)**

Кіак М. Ю. Иван Небесник: творчий портрет на тлі доби (з нагоди 60-річчя від дня народження). Стаття присвячена визначальній ролі Івана Небесника у створенні Закарпатського художнього інституту.

Ключові слова: Небесник Іван Іванович, закарпатська художня школа, художня освіта, мистецтво.

Кіак М. Ю. Иван Небесник: творческий портрет на фоне эпохи (по случаю 60-летия от дня рождения). Стаття посвящена определяющей роли Ивана Небесника в создании Закарпатского художественного института.

Ключевые слова: Небесник Иван Иванович, закарпатская художественная школа, художественное образование, искусство.

Kiyak M. Ivan Nebesnyk: creative portrait on the background of the day (on the occasion of the 60th anniversary of his birth). The article is devoted to defining Ivan Nebesnyk decisive role in creating the Transcarpathian Institute of Arts.

Keywords: Nebesnyk Ivan, Transcarpathian school of Arts, art education, art.

Постановка проблеми. Іван Іванович Небесник – людина багатогранна, харизматична, надзвичайно працездатна і водночас дуже пряма і відкрита. Він керує колективом, у якому майже 800 викладачів та студентів. Величезна кількість людей вважає його своїм другом: з ним дуже легко дружити і дуже непросто працювати. Робота – це його життя, у якому нема місця поняттю «випадок».

Виклад основного матеріалу. Народився Іван Небесник 25 червня 1955 року у с. Середнє Ужгородського району Закарпатської області. Відмінно вчився у школі. Вступив на хімічний факультет, тому що саме хімія у ХХ ст. вважалася наукою, що змінить майбутнє, і закінчив його з відзнакою у 1977 р. Ідеологія того часу не дозволяла дітям викладачів працювати разом в одному вузі. Тож його, найкращого студента на курсі, направили в сільську школу. У Худлівській ЗОШ він пропрацював п'ять років.

Людське бажання його бабусі бути поряд зі своїм чоловіком, хай і в Канаді, позбавило його батька, Івана Михайловича, права викладати в Ужгородському державному університеті. Сам Іван у цей час довго не міг знайти роботу. Далі працював в Ужгородській вечірній школі № 1, згодом – методистом, а далі – заступником голови Президії Закарпатського обласного відділення Педагогічного товариства УРСР.

Хтось би зламався, змирився... Однак, як відомо, доля веде за собою лише тих, які чогось прагнуть.

Із серпня 1982 р. Іван Іванович почав працювати в Ужгородському училищі прикладного мистецтва. Лаборант, викладач, заступник директора. Його ініціативність, патріотизм, глибоке знання історії рідного краю, впевненість у необхідності виховувати студентів на прикладі творчості фундаторів закарпатської художньої школи та їх талановитих учнів не залишились непоміченими – і колектив училища обрав його у червні 1990 р. своїм директором. Під керівництвом Небесника відбулася переорієнтація навчального закладу до ґрунтовного вивчення фахових і гуманітарних дисциплін, як це було закладено засновниками та першими викладачами училища, відомими у світі художниками Адальбертом Ерделі, Йосипом Бокшаєм, Федором Манайлом, Адальбертом Борецьким, Іваном Гарапком, Ернестом Контратовичем, Василем Свиною, Андрієм Коцкою, Вільмошем Берецом, Шандором Петкі та іншими.

За успіхи в навчально-виховній роботі рішенням Кабінету Міністрів України в 1991 р. училищу було присвоєно ім'я Адальберта Ерделі. Це були роки, коли ідеологічний тиск послабився, і на Закарпатті відбувався масовий вступ у Спілку художників України митців, які закінчили лише училище; у пресі пишуть про відсутність художньої критики; утворюється велика кількість об'єднань самодіяльних художників. Іван Небесник зумів зрозуміти, що історія повторюється – і хоча є училище, прекрасний викладацький колектив, талановиті студенти,

однак лише окремі з них можуть продовжити навчання поза межами області. Тож робота колективу була скерована на зміну змісту підготовки фахівців в училищі через створення навчальних комплексів з вузами найвищого рівня акредитації та використання можливостей ступеневої підготовки фахівців.

У 1993 р. такий навчально-науковий комплекс був створений з Львівським державним інститутом прикладного та декоративного мистецтва. До складу комплексу увійшли ще шість навчальних закладів, а вже у 1994 р. наказом МОН України з метою формування змісту освіти у системі ступеневої підготовки фахівців було затверджено «Положення про навчальні та навчально-науково-виробничі комплекси». У цей час відбулися зміни в навчальних планах: збільшено кількість годин для викладання загальнофахових дисциплін, введено нові гуманітарні дисципліни. Завдяки підтримці і допомозі Емануїла Петровича Миська – академіка, тодішнього ректора Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (згодом – Львівська академія мистецтв), великого друга Івана Івановича, можливості ступеневої освіти були використані сповна. Окрім узгоджених навчальних планів, методичного обміну, творчої співпраці, тривалий час щороку четверо-п'ятеро кращих наших випускників зараховувалися до академії без вступних іспитів.

У 1995 р. Ужгородське училище прикладного мистецтва ім. А. Ерделі одним з перших мистецьких училищ було акредитоване і отримало новий статус і назву – Ужгородський коледж мистецтв ім. А. Ерделі (згодом коледжами автоматично стали більшість технікумів та училищ).

Сьогодні, на нашу думку, навіть важливіше наголосити не стільки на заслугах Івана Івановича у реформуванні художньої освіти на Закарпатті (це вже навіки вписано в історію), скільки на можливостях та конкретних результатах ініційованих ним змін.

Варто зацентувати, що Іван Іванович дуже гостро відчуває необхідність змін і цілеспрямовано йде до мети. У 1998 р. коледж одержав ліцензію на підготовку бакалаврів на базі молодших спеціалістів. До навчання зголосилася велика кількість випускників училища різних років. Іван Іванович силою свого переконання зумів залучити до співпраці заслужених та народних художників: Надію Пономаренко, Людмилу Корж-Радько, Василя Скаандія, Володимира Микиту. Почалося вивчення архівних мистецтвознавчих матеріалів у музеях, польові дослідження народного мистецтва Закарпаття, введення основ наукових досліджень у навчальні плани підготовки бакалаврів... Так, акредитація бакалаврів у 2000 році пройшла успішно.

У 2000 р. І. І. Небесник захистив кандидатську дисертацію та видав монографію на тему «Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект», – Ужгород: Закарпаття, 2000. – 168 с. Уже тоді стало зрозумілим, що коледжі по суті не набагато різняться від училищ: науково-педагогічний стаж викладачам не враховується, міс-

Важливі моменти «Ерделівських читань»

ця роботи для бакалаврів не передбачені, про справжню наукову роботу годі і думати. Окрім того, періодично поставала загроза об'єднання, укрупнення закладів, доцільності підготовки бакалаврів у коледжах. Іван Іванович обрав єдино можливий шлях збереження закладу – підвищення його статусу до інституту.

Цій меті було підпорядковане все: захисти дипломних робіт, творчі конкурси, оновлення матеріально-технічної бази, кадровий склад (у різний час у коледжі викладали професори Михайло Тиводар, В'ячеслав Котигорошко, Олександр Сливка; доценти, кандидати наук Юрій Ажнюк, Лідія і Петро Ходаничі та інші). І надалі надзвичайно великою була підтримка ЛНАМ, НАМУ, НАОМА, НСХУ в особі їх керівників: Еммануїла Петровича Миська, Андрія Андрійовича Бокотєя, Андрія Володимировича Чепелика, Володимира Андрійовича Чепелика, Володимира Васильовича Микити, з якими у Івана Івановича Небесника склалися ще й тісні дружні стосунки. При цьому відчутною була і залишається підтримка обласної влади.

У 2003 р. великими зусиллями та розпорядженням КМУ Закарпатський художній інститут було створено. Небесника Івана Івановича призначено виконуючим обов'язки його керівника. У 2003 р. він вступає до Національної спілки художників України, у 2004 році йому присвоєно вчене звання доцента, а в 2007 році – професора.

Не вдаючись у подробиці, хочеться підкреслити, що на момент відкриття інституту в колективі було всього два кандидати наук, один заслужений та два народні художники України. Створення інституту, як і передбачав Іван Іванович, не лише відкрило нові перспективи для наукової, мистецтвознавчої та навіть творчої діяльності, а й стимулювало її, надало нового змісту. Трохи більше як десять років існування інституту забезпечили можливість основній частині штатних науково-педагогічних працівників захистити дисертації чи одержати вчене звання. Викладацький склад поповнився талановитими випускниками вже нашого інституту, які пов'язують із ним своє майбутнє. Широкого розголосу і високого авторитету набуває Міжнародна науково-практична конференція «Ерделівські читання», яка щорічно збирає представницьку еліту, авторитетних українських і європейських мистецтвознавців та художників.

У 2014 р. відбулися перші вибори ректора Закарпатського художнього інституту, на яких колектив обрав Івана Івановича Небесника ректором. У своєму виступі академік НАМУ, народний художник України Микита Володимир Васильович сказав: «Іван Небесник – справжній знавець і патріот свого краю. Створення художнього інституту було надзвичайно складним процесом. Жодна інша людина не витримала б такої напруги. Він заслужений ректор цього вузу, це відомо, тому і не було інших претендентів на цю посаду. Якщо обраним буде Іван Іванович Небесник, то будуть нові ідеї та хороші результати» [1].

Важливі моменти «Ерделівських читань»

За вагомий внесок у розвиток образотворчого мистецтва, художньої освіти Закарпаття Івану Небеснику присвоєно звання заслуженого працівника освіти України, нагороджено нагрудними знаками «Відмінник освіти України» та «Петро Могила», Грамотою Верховної Ради України, іншими почесними відзнаками. Небесник І. І. не тільки хороший менеджер, а й науковець. Він керівник наукових проєктів, займається перекладом та популяризацією літературних творів А. Ерделі, є автором кількох монографій, зокрема «Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект». – Ужгород: Закарпаття, 2000. – 168 с.; «Адальберт Ерделі». – Львів: МС, 2007. – 294 с.; «Адальберт Ерделі. ІМЕН: літературні твори, щоденники, думки». – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 440 с.: іл.; підручника «Культурологія» – Ужгород: В-во В. Падяка, 2007, та майже сотні статей з проблем художньої освіти і виховання.

Висновки. Іван Іванович Небесника з художнім задоволенням виконує свою роботу. Про таких, як він, слова великого Родена: *«Наскільки людство було б щасливішим, якби праця, замість того, щоби бути тільки засобом існування, стала для нього ціллю! Для того, щоби здійснилася ця чудова зміна, потрібно, щоби усі люди пішли вслід за прикладом художників, чи, краще, всі стали художниками; під цим словом у його найширшому значенні, я маю на увазі тих, хто із задоволенням виконує свою роботу»* [2].

Наразі ректор поставив перед колективом інституту завдання – створити академію з правом підготовки магістрів. Перші кроки вже зроблено – одержано ліцензію на право набору магістрів за двома спеціальностями: «Дизайн» та «Образотворче мистецтво». Перший набір розпочнеться у рік 70-ої річниці від дня заснування офіційної художньої освіти на Закарпатті.

Можливо, майбутні дослідники історії становлення художньої освіти Закарпаття вбачатимуть глибокий символізм у тому, що рівно шістьдесят років тому – у рік, коли не стало Адальберта Ерделі, народився хлопчик, якому судилося здійснити мрію великого художника про відкриття Закарпатської академії мистецтв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Закарпатського художнього інституту.
2. Огюст Роден. Завещание. – СПб: Азбука, 2002. – 624 с.
3. Від художньо-промислового училища до Закарпатського художнього інституту / Упоряд. Кіян М. Ю., передм. Небесника І. І. – Ужгород: Гражда, 2006. – 176 с.: іл.

Важливі моменти «Ерделієвських читань»